

นโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืนตามแนวทางการพัฒนาการ
มีส่วนร่วมการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะและการสร้างเครือข่าย*

**The Policy on the Sustainable Lower Maeklong River Water
Shed Conservation in line with Participation in Development
of Public Consciousness Cultivation and Network Creation**

ชัชวาล แอรมล้า**
ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) นโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง (2) ระบบการดำเนินการตามนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง (3) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน และ (4) รูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed research) เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและนำผลการวิจัยเชิงปริมาณมาสนับสนุน

ผลการศึกษา พบว่า นโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างมีกรอบนโยบาย 7 ด้าน คือ 1) อนุรักษ์ พื้นฟู และสร้างความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าต้นน้ำ 2) อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรดินและการใช้ประโยชน์จากที่ดิน 3) อนุรักษ์ พื้นฟู จัดหาพัฒนา และปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม 4) การจัดการคุณภาพน้ำและมลพิษ 5) การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองโดยให้

ความสำคัญกับแหล่งธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี และประวัติศาสตร์ (6) พื้นฟู บริหารทรัพยากรประมง ชายฝั่ง และ (7) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ส่วนระบบการดำเนินการตามนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างนั้น พบว่า มีการดำเนินการนโยบายอย่างเป็นระบบมีความสัมพันธ์กับนโยบายรัฐ แผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับประเทศ มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบการดำเนินการบริหารและพัฒนาลุ่มน้ำ 10 ขั้นตอน สำหรับการมีส่วนร่วมในรูปแบบไตรภาคีระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน พบว่า การดำเนินการในส่วนนี้ยังไม่เข้มแข็ง ขาดการประสานงานและความต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ และพบว่ารูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองอย่างยั่งยืนนั้นต้องมีการตรวจสอบแบบสาธารณะทั้งระบบ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งต้องมีการดำเนินการพัฒนาคนในด้านการมีส่วนร่วม

*วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

** นิติปรัชญาเอก สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

*** ศาสตราจารย์ กรรมการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ในพระบรมราชูปถัมภ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ด้านการศึกษา ด้านปลูกจิตสำนึกสาธารณะ และด้าน
เครือข่าย รวมถึงมีการดำเนินการในรูปแบบเบญจภาคี

จึงจะทำให้เกิดความรัก และความ^{รู้}ในการอนุรักษ์
ลุ่มน้ำแม่กลองสู่ความยั่งยืนสืบไป

Abstract

The objectives of this research were (1) to examine policy on conserving the lower Maeklong river basin, (2) to examine implementation system of the policy, (3) to find out the extent of participation in the conservation among government, business and people sectors, and (4) to propose implementation features in making the conservation sustainable. To accomplish the objectives, the mixed-method approach of data collection and analysis was selected

Based on the analysis, the research finding there was an existence of policy in conserving the lower Maeklong river basin, which consisted of 7 frameworks: conservation and restoration of the water source forest; conservation and restoration of soil and soil exploitation; conservation, restoration, acquisition, development and improvement of water resource for household, agricultural and industrial consumption; regulation of the quality and pollution of water resource; supervision of city environment by laying an emphasis on the natural, artistic and historical resources; restoration and administering of shallow seafishery; and increasing efficiency of the river basin

administration by enhancing participation from all concerned sectors. The policy implementation was well organized. It was implemented in consistency with the national water resource administration strategic plan policy and in conformity with the 10 steps of the river basin administration and development guidelines.

Participation in the form of three-sector cooperation from government, business and people sectors in conserving the lower river basin was quite low, by lack of coordination and continuity. Obtaining sustainable conservation of the must river require systematic monitoring of the public covering all upper, middle and lower parts of the river basin. Human resource development on the aspects of active participation, learning enhancement, public consciousness and networking encouragement must be promoted along with the above. In working with the form of multilateral cooperation, it was expected that this implementation feature can also bring about knowledge and affection among the people in sustaining their river.

บทนำ

นโยบายสาธารณะเป็นกลไกหรือเครื่องมือที่สำคัญในการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานในภาครัฐ เมื่อหน่วยงานได้กำหนดนโยบายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วข้าราชการหรือผู้ปฏิบัติงานจะต้องนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติ โดยกำหนดแผนงานที่สอดคล้องกับนโยบายอันนโยบายประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรมปฏิบัติและวัดได้ก็จะช่วยให้ข้าราชการนำนโยบายไปปฏิบัติมีความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงาน วัตถุประสงค์ และเป้าหมายได้ง่ายและสอดคล้องตรงกัน อันจะส่งผลให้นโยบายนั้นบรรลุสัมฤทธิ์ผลตามที่ต้องการได้ ดังนั้นนโยบายจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการกำหนดทิศทาง และแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งรัฐบาลมีอิสระในการกำหนดนโยบายสาธารณะได้อย่างเต็มที่ แต่ในทางปฏิบัติการกำหนดนโยบายต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ซึ่งประกอบกันเข้าเป็นสภาพแวดล้อมของนโยบายเพราะหากกำหนดนโยบายที่เกิดการลักลั่นกันทางปฏิบัติแล้ว การก่อตัวของประเด็นปัญหาอาจเกิดขึ้นซึ่งจะสัมพันธ์กับความล้มเหลวหรือความล้มเหลวเมื่อมีการนำนโยบายไปปฏิบัติในอนาคต การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเกี่ยวพันกัน และต้องพิจารณาทั้งสองกิจกรรมในฐานะเป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้น การกำหนดนโยบายด้วยความรอบคอบควรใช้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ จะทำให้ข้อสมมุติฐานเบื้องต้นของนโยบายมีความเป็นเหตุเป็นผล และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในทางปฏิบัติซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของนโยบายในที่สุด

แม่น้ำแม่กลองเกิดจากการรวมตัวของแม่น้ำแควใหญ่กับแม่น้ำแควน้อย ซึ่งไหลมารวมกันที่บริเวณบ้านปากแพรก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี จากนั้นจึงไหลผ่านจังหวัดราชบุรี และออกสู่อ่าวไทยตอนบนบริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม รวมความยาวทั้งสิ้น 140 กิโลเมตร (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 8.2546 : 38) แม่น้ำแม่กลองมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ ลุ่มน้ำ

ประโยชน์การใช้สอยของแม่น้ำแม่กลองมีทั้งในด้านน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม การคมนาคม เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งเกิดอารยธรรมและความเจริญทางเศรษฐกิจ ตลอดจนในอนาคตแม่น้ำแม่กลองยังจะเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญต่อประชาชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอีกด้วย ในปี พ.ศ.2527 และ พ.ศ.2533 การประปานครหลวงฯ ได้ปรับปรุงแผนแม่บทมีระยะเวลา 30 ปี เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2530 ถึง 2560 เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดหาแหล่งน้ำดิบแหล่งใหม่จากแม่น้ำแม่กลองเพิ่มเติมจากเดิมที่ใช้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเพียงแห่งเดียวและในปี พ.ศ.2535 ได้เริ่มดำเนินโครงการปรับปรุงกิจการประปาแผนหลักครั้งที่ 5 โดยก่อสร้างโรงงานผลิตน้ำมหาสวัสดิ์เป็นโรงงานผลิตน้ำแห่งที่ 4 ขึ้นทางฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร (ลักขณา ชื่นกุล, 2551 : 25)

จากสถานการณ์ปัญหาคุณภาพน้ำแม่น้ำแม่กลอง จะเห็นได้ว่าแนวโน้มของคุณภาพน้ำที่ไหลผ่านจังหวัดราชบุรี กำลังประสบกับคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมลงจนน่าเป็นห่วง สาเหตุนี้มาจากการขยายตัวของชุมชนโดยปราศจากการวางแผนที่เหมาะสม อีกทั้งปริมาณน้ำที่มาจากแหล่งชุมชนที่มีได้ผ่านระบบบำบัดก่อนปล่อยทิ้งลงสู่แม่น้ำเพิ่มขึ้น รวมทั้งการเพิ่มจำนวนของโรงงานจากอุตสาหกรรมและการขยายตัวของด้านการเกษตร โดยใช้สารเคมีเพื่อเร่งผลผลิตให้มากขึ้น ทำให้น้ำที่ไหลผ่านพื้นที่เพาะปลูกลงสู่แม่น้ำถูกปนเปื้อนด้วยสารเคมี และมีการสะสมอยู่ในแม่น้ำมากขึ้น ดังนั้นถ้าปราศจากการกำหนดมาตรการ การป้องกันแก้ไขความเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำแล้ว จะทำให้น้ำในแม่น้ำแม่กลองเสื่อมคุณภาพอย่างรวดเร็ว มีผลโดยตรงต่อการใช้เพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น การผลิตน้ำประปาเพื่อชุมชน และการใช้น้ำในกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งแหล่งกำเนิดของสารมลพิษที่สำคัญในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองที่ไหลผ่านจังหวัดราชบุรี คือน้ำที่มาจากชุมชน และการระบายน้ำที่จากการทำปศุสัตว์

จากสภาพปัญหาดังที่กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับนโยบายการอนุรักษ์ระบบการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม จิตสำนึก และเครือข่ายในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน ซึ่งผลการศึกษาวิจัยจะเป็นประโยชน์ทั้งในระดับชุมชน สังคม ประเทศชาติ และในระดับสากลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษานโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง ศึกษากระบวนการดำเนินการตามนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ/เอกชน และภาคประชาชนและเพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและนำผลการวิจัยเชิงปริมาณมาสนับสนุนโดยใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยเป็นเวลา 1 ปี ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ.2554 - มีนาคม พ.ศ.2555 เป็นการศึกษา นโยบาย กระบวนการ การมีส่วนร่วม การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะและการสร้างเครือข่าย และรูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการในพื้นที่ จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม การกำหนดประชากรที่จะศึกษาวิจัยและเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการเลือกประชากรแบบเจาะจงตัวบุคคล จำนวน 44 คนประกอบด้วย ประชากรกลุ่มภาครัฐ คือ ผู้บริหารสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากร

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้บริหารราชการระดับจังหวัด ผู้บริหารราชการระดับอำเภอ ผู้บริหารราชการระดับท้องถิ่น (อบต. และเทศบาล) นักวิชาการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มภาคธุรกิจเอกชน คือ ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม คณะกรรมการลุ่มน้ำจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่ม NGO ในจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มภาคประชาชน คือ คริวเรือนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง ทั้ง 2 ฟัน ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม ไม่เกิน 500 เมตร เกษตรกร ในจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงครามที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง ทั้ง 2 ฟัน ในพื้นที่จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม ไม่เกิน 500 เมตร สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้ในการศึกษา การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแม่น้ำแม่กลองเป็นประชากรเป้าหมายโดยใช้การสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงรวม 200 คน และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญระดับผู้บริหารสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ระดับผู้บริหารราชการระดับจังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 2 คน, ผู้บริหารราชการระดับอำเภอจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 6 คน, ผู้บริหารราชการระดับท้องถิ่นจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 6 คน, ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 6 คน, คณะกรรมการลุ่มน้ำจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 6 คน, นักวิชาการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 4 คน, ผู้แทนกลุ่ม NGO จังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 2 คน, ผู้แทนภาคประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำแม่กลองจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 6 คน และผู้แทน

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๕

ภาคเกษตรกรรมจังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 44 คน

วิธีการสร้างเครื่องมือ

วิธีการสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1.ศึกษาทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย 2.นำร่างชุดคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ไปขอคำปรึกษาแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรูปแบบชุดคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม 3.ปรับแก้ไขชุดคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม และ 4.นำชุดคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการสร้างเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนี้

1.ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองหรือการอนุรักษ์ลุ่มน้ำ จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และผลงานวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้ 2.กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 3.กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 4.สร้างเครื่องมือ 5.นำเสนอร่างเครื่องมือต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข 6.นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มประชากรตัวอย่างที่จะดำเนินการวิจัยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือเท่ากับ 0.85 7.ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือ และ 8.จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีลักษณะแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In - depth Interview)

แบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Structure In - depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อศึกษานโยบาย ระบบการอนุรักษ์ การมีส่วนร่วม จิตสำนึกสาธารณะ เครือข่ายในการอนุรักษ์ และรูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืนโดยมีลำดับขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้ 1.ศึกษาทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นดำเนินการร่างชุดคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ 2.ขอคำปรึกษาแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรูปแบบชุดคำถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม 3.ปรับแก้ไขชุดคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม และ 4.นำชุดคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล นอกจากนี้การวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำเสนอเชิงพรรณนาตามกรอบแนวคิดการวิจัย

สำหรับเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ คือแบบสอบถาม (Questionnaire) ใช้ในการศึกษาระดับการปฏิบัติในด้าน นโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การติดตามประเมินผลนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง การมีส่วนร่วม จิตสำนึกสาธารณะ เครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างโดยมีลำดับขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้ 1.ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองหรือการอนุรักษ์ลุ่มน้ำ จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และผลงานวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้ 2.กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย 3.กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 4.สร้างเครื่องมือ 5.นำเสนอร่างเครื่องมือต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข 6.นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มประชากรตัวอย่างที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ 7.ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือ และ 8.จัดพิมพ์แบบสอบถาม

ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำเสนอเชิงพรรณนาตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลงานวิจัย

นโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง
กรอบนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง การดำเนินงานจะเกี่ยวข้องในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดแนวลุ่มน้ำ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ หลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องใน จังหวัดราชบุรีประกอบด้วย 22 หน่วยงาน และจังหวัดสมุทรสงครามประกอบด้วย 9 หน่วยงาน โดยกำหนดกรอบงานออกเป็น 7 ยุทธศาสตร์ 1) ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู และสร้างความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ป่าต้นน้ำ 2) อนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรดิน และการใช้ประโยชน์จากที่ดิน 3) อนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดทำ พัฒนา และปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม 4) การจัดการคุณภาพและมลพิษ 5) การจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง โดยให้ความสำคัญกับแหล่งธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดีและประวัติศาสตร์ 6) ฟื้นฟู บริหารทรัพยากรประมงและชายฝั่ง และ 7) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำ โดยเน้นกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ผลจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า ระดับการนำนโยบายไปปฏิบัติของจังหวัดราชบุรีโดยรวม มีการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 2.62$) และระดับการนำนโยบายไปปฏิบัติของจังหวัดสมุทรสงครามโดยรวม มีการนำนโยบายไปปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{X} = 2.64$)

ระบบการดำเนินการตามนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง โดยสรุปจะเริ่มจากปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ นำมายกร่างกรอบแผนยุทธศาสตร์ หลักเกณฑ์ และแนวทาง ดำเนินการประสานแผน เติบโตกระบวนการ

ควบคู่กับแผนของชุมชน หรือแผนท้องถิ่น ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการระดับอำเภอ แล้วนำทั้ง 2 ส่วน คือ 1) ร่างกรอบยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำ และ 2) แผนผ่านอนุกรรมการระดับอำเภอ เขาทหรือโดยผ่านคณะทำงานปรับปรุงแผนปฏิบัติการระดับจังหวัด เมื่อผ่านในส่วนนี้แล้วจะส่งต่อไปยังคณะกรรมการลุ่มน้ำแม่กลอง

วิถีชีวิตและการมีส่วนร่วม คนลุ่มน้ำแม่กลองมีความผูกพันกับสายน้ำแม่กลองมาอย่างยาวนาน เพราะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่มีความสำคัญในการใช้อุปโภค - บริโภค สังเกตได้จากการตั้งบ้านเรือนถาลองเรือตามลำน้ำจะเห็นการตั้งบ้านเรือนของประชาชนบางเป็นบ้านไม้ทรงไทย บางปูน ครึ่งปูนครึ่งไม้ และบ้านหลังเล็กๆ ขึ้นอยู่กับภาวะทางเศรษฐกิจของแต่ละหลังคาเรือน การดำเนินชีวิตของคนลุ่มน้ำยังคงนำมาใช้ในการอุปโภคบริโภค บางก็ใช้ซักผ้า ญ่บ้านเป็นต้น ซึ่งยังพบว่ามีมีการทำการประมง ตลอดลำน้ำแม่กลองมีการดักกวอนหาลปลา ตกปลา ตกกุ้ง เป็นต้นในพื้นที่บริเวณจังหวัดราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงครามถึงแม้ว่าปัจจุบันทรัพยากรสัตว์น้ำในลุ่มน้ำแม่กลองเริ่มลดน้อยลงก็ตาม ตลอดแนวลุ่มน้ำมีการนำน้ำจากลุ่มน้ำไปใช้ในการทำการเกษตร ผ่านคลองซอยเข้าไปในส่วนต่างๆ การเกษตรที่เกษตรกรเพาะปลูกในพื้นที่จังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม มีความแตกต่างกันในชนิดพืช ในพื้นที่จังหวัดราชบุรีจะนิยมปลูกพืชสวน เช่น มะม่วง ฝรั่ง ส้ม องุ่น และพืชผักชนิดต่างๆ เป็นต้น ส่วนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม นิยมปลูกมะพร้าว ลิ้นจี่ ส้มโอ และลำไย เป็นต้น การดำเนินการทำการเกษตรของเกษตรกรตลอดลำน้ำแม่กลองเจ้าของบางสวนยังคงใช้สารเคมี ส่วนน้อยที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ก็เป็นปัญหาหนึ่งระหว่างการทำเกษตรยุคใหม่กับผลกระทบที่จะเกิดกับลุ่มน้ำ นอกจากนี้ประชาชนลุ่มน้ำยังมีการใช้วิถีชีวิตกับลำน้ำในด้านค้าขาย ซึ่งยังมีการขายของทางเรือ เช่น กว๋ยเตี่ยวเรือ ขนมหวาน เป็นต้น นอกจากนี้บางชุมชนใช้น้ำลุ่มน้ำแม่กลองเป็นจุดขายในเชิงการท่องเที่ยว จัดทำตลาดน้ำ ถ้าย้อนรอยไปในอดีต ตลาดน้ำที่ค้าขายทางเรือมีการจัดกระจาย

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๕

ไปหลายพื้นที่ตลอดลำน้ำ แต่ทั้งหมดทั้งมวลก็เริ่มหวนกลับมาใหม่ในการทำตลาดน้ำ มีโฮมสเตย์ และรีสอร์ทเกิดขึ้นหลายพื้นที่ของลำน้ำแม่กลองตอนล่างในภาวะปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองยังขาดความเข้มแข็ง ขาดการประสานงานและความต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ ผลจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคจังหวัดราชบุรีโดยรวม มีส่วนร่วมในระดับมาก ($\bar{X} = 2.53$) และระดับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคจังหวัดสมุทรสงครามโดยรวมมีส่วนร่วมในระดับมาก ($\bar{X} = 2.55$)

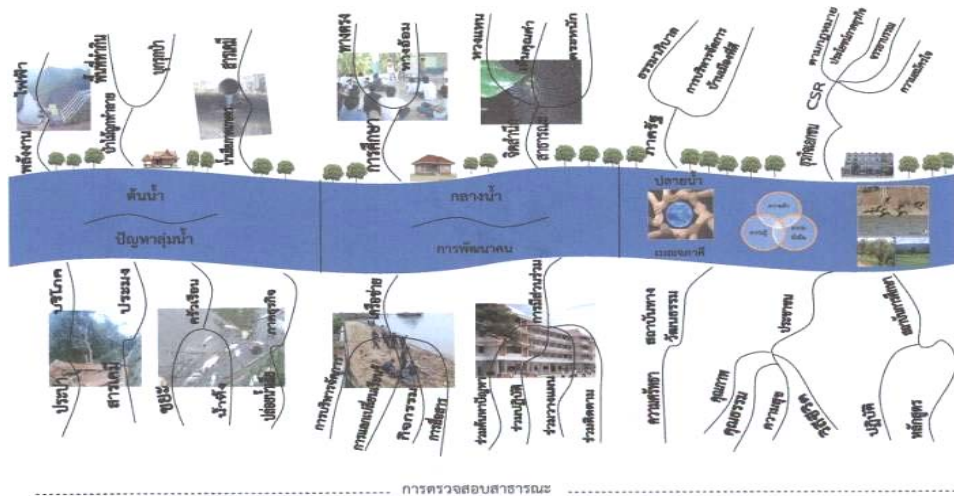
ด้านจิตสำนึก ในด้านจิตสำนึกภาครวมของประชากรตัวอย่างทั้งในจังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนใหญ่ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองนั่นคือ ประชาชนมีความตระหนักในปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับลุ่มน้ำแม่กลองแต่ก็เกิดขึ้นกับเฉพาะตัวบุคคล หรือเฉพาะกลุ่มและพบว่า ถึงแม้ประชาชนส่วนใหญ่จะมีความตระหนักในสิ่งเหล่านี้ แต่เวทีที่จะรวมในการปฏิบัติในรูปบูรณาการระหว่างรัฐ เอกชน และภาคประชาชน มีน้อยมาก ถ้ามีก็เป็นเพียงบางโอกาส บางเหตุการณ์ ซึ่งก็จะจบไปเป็นงานๆ ขาดความต่อเนื่อง และความยั่งยืน รวมถึงขาดข้อมูลข่าวสารในการเข้าถึงเหตุการณ์ เรื่องราวเกี่ยวกับลุ่มน้ำแม่กลอง ผลจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า ระดับการมีจิตสำนึกของจังหวัดราชบุรีโดยรวม มีเครือข่ายในระดับมาก ($\bar{X} = 2.70$) และระดับการมีจิตสำนึกของจังหวัดสมุทรสงครามโดยรวม มีเครือข่ายในระดับมาก ($\bar{X} = 2.54$)

เครือข่าย ในด้านเครือข่ายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง ในภาพรวมทั้งสองจังหวัดคือ

1) จังหวัดราชบุรี และ 2) จังหวัดสมุทรสงคราม ในภาพรวมทั้ง 2 จังหวัด การปฏิบัติงานอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองอยู่ในระดับน้อย การดำเนินงานเครือข่ายการอนุรักษ์ภายในชุมชน ข้อค้นพบคือมีบางชุมชนที่ดำเนินการอย่างสืบเนื่อง เช่น เครือข่ายคนรักแม่กลอง เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเครือข่ายกลุ่มต่างๆ ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง และส่งผลต่อการดำเนินการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง สรุปได้ดังนี้ คือ 1) ขาดการประสานงานกัน เครือข่าย 2) ขาดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง 3) ขาดเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างเครือข่าย 4) ขาดการบริหารจัดการเครือข่าย 5) ขาดงบประมาณสนับสนุนและ 6) ขาดเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันน้อยเกินไป ผลจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า ระดับการมีเครือข่ายทางสังคมของจังหวัดราชบุรีโดยรวม มีเครือข่ายในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.50$) และระดับการมีเครือข่ายทางสังคมของจังหวัดสมุทรสงครามโดยรวม มีเครือข่ายในระดับน้อยทั้งหมด ($\bar{X} = 2.50$)

รูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน

สรุปเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และแสดงให้เห็นเป็นตัวแบบ (Synthesis model) การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืนดังภาพประกอบ

การตรวจสอบสาธารณะ

จากภาพประกอบ รูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน (Chatchawan's model) สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ปัญหาลุ่มน้ำ สภาพปัญหาอันเกิดจากฝีมือมนุษย์ เช่น ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า การขยายพื้นที่ทำกินเพื่อการเกษตร การบุกรุกป่าเพื่อประกอบธุรกิจ ปัญหาจากการใช้ประโยชน์จากแหล่งต้นน้ำในด้านการนำไปใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า การนำน้ำไปใช้ในการผลิตน้ำประปา ปัญหาจากภาคเกษตรกรรมที่ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรประเภทต่างๆ ที่มีการใช้สารเคมีในกระบวนการทำการเกษตร การทำการประมงที่ผิดวิธี การปล่อยน้ำเสียลงสู่ลุ่มน้ำจากภาคอุตสาหกรรม การทิ้งขยะและของเสียลงสู่ลุ่มน้ำของครัวเรือนตลอดแนวลุ่มน้ำ รวมถึงการปล่อยน้ำจากเขื่อนลงสู่ลุ่มน้ำทั้งหมดทั้งมวลล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองให้สัมพันธ์กับสภาพปัญหาสิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง และต้องรู้ซึ่งรู้จริงเชิงเหตุ-ผล เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับลุ่มน้ำแม่กลอง เพราะถ้าไม่รู้สภาพปัญหาลุ่มน้ำอย่างแท้จริงจะส่งผลทำให้การกำหนดนโยบายการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองไม่สอดคล้องและตรงกับสภาพปัญหาดังนั้นในการศึกษาสภาพปัญหาให้ถูกต้องจำเป็น

อย่างยิ่งที่ต้องใช้ข้อมูลที่เป็นจริงมาเป็นองค์ประกอบหนึ่ง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำแม่กลองภายใต้การจัดการความรู้ (Knowledge management) โดยมีเป้าหมายทำงาน คน และองค์กร เป็นสำคัญ

2. การพัฒนาคน

2.1 การศึกษา คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะถ้านโยบายดีแค่ไหน ระบบกลไกในการขับเคลื่อนจะดีเพียงใด ถ้าคนไม่ได้รับการพัฒนาทุกอย่างก็อยู่ในสภาพนิ่ง รอวันดับสูญไป การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างก็เช่นกัน ถ้าคนตลอดแนวพื้นที่ลุ่มน้ำหรือคนที่ใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำขาดการพัฒนาไม่ชำนาญลุ่มน้ำแม่กลองเปรียบเสมือนแม่น้ำสายเลือดอยู่คู่กับคนลุ่มน้ำคงเหลือไว้ในตำนานเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาคนที่ดีที่สุดคือ การศึกษา ซึ่งการศึกษานั้นสามารถถ่ายทอดได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือการให้ความรู้โดยตรงกับคน เช่น เข้าเรียนในห้องเรียน อบรม สัมมนา ดูงาน เป็นต้น ส่วนทางอ้อมคือ การถ่ายทอด ข้อมูล ข่าวสารที่เป็นจริงให้กับ “คน” ตลอดแนวลุ่มน้ำและผู้เกี่ยวข้อง พัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนให้คนเกิดความตระหนักในปัญหา เกิดจิตสำนึก และแสดงออกในเชิงพฤติกรรม เป็นจิตสำนึกสาธารณะใน

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๕

การอาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง ภายใต้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมคือ ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนหรือปฏิบัติ ร่วมติดตามผล และร่วมรับประโยชน์ สิ่งเหล่านี้จะเป็น ประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาคนสู่การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน

2.2 เครือข่าย การส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองจะต้องดำเนินการในรูป เครือข่าย เพราะลุ่มน้ำแม่กลองตลอดแนวลุ่มน้ำมีบริบท เชิงพื้นที่แตกต่างกัน ลุ่มน้ำตอนบนเป็นป่าเขา ส่วนลุ่ม น้ำตอนล่างเป็นพื้นที่ระบบกวางใหญ่คลุมพื้นที่จังหวัด ราชบุรีและจังหวัดสมุทรสงคราม และในจังหวัด สมุทรสงครามก็มีสภาพพื้นที่จังหวัดราชบุรีและจังหวัด สมุทรสงคราม และในจังหวัดสมุทรสงครามก็มีสภาพ พื้นที่ต่างไปจากพื้นที่อื่นๆ ดังนั้น การดำเนินงานในรูป เครือข่ายเชื่อมประสานกันทั้งในด้านบุคคล กลุ่ม องค์กร และสถาบัน ทุกเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการลดต้นทุนในการ พัฒนา อนุรักษ์ พื้นฟู ลุ่มน้ำแม่กลองสู่ความยั่งยืน ตลอดไป

2.3 จิตสำนึกสาธารณะ การพัฒนาคนลุ่มน้ำแม่กลองให้มีจิตสำนึกสาธารณะ จะต้องให้คนเกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า ห่วงแหนลุ่มน้ำแม่กลอง สำนึกของความเป็นเจ้าของร่วมกันอันเป็นสมบัติของชุมชน ซึ่งจิตสำนึกสาธารณะเพื่อส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง คือต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ไม่กระทำให้เกิดผลกระทบและเกิดความเสียหายต่อลุ่มน้ำแม่กลองอันเป็นสมบัติของส่วนร่วม สำหรับแนวทางในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะสามารถสร้างได้ดังนี้ 1) สร้างวินัยในตนเอง 2) ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม 3) ตระหนักในปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคม และ 4) ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

2.3 การมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองให้ยั่งยืน จึงต้องเร่งส่งเสริมสนับสนุน ผลักดันให้คนในชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญในกระบวนการแบบ

มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง ในกระบวนการเริ่มตั้งแต่ 1) ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ในแต่พื้นที่ตลอดแนวลุ่มน้ำ 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินโครงการหรือกิจกรรม 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

3. เบญจภาคี ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองยังยืนต้องดำเนินการในรูป “เบญจภาคี” คือ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน สถาบันทางวัฒนธรรม และสถาบันทางการศึกษา

1. หน่วยงานภาครัฐการดำเนินการในรูปเบญจภาคี รัฐต้องคำนึงถึงหลักธรรมภิบาลคือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า รวมถึงหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (Good governance) คือ หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักการมีส่วนร่วม และหลักความรับผิดชอบ

2. หน่วยงานภาคธุรกิจเอกชน การดำเนินกิจการของภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (Corporate social responsibility (CSR) ซึ่ง การดำเนินการในรูปแบบ CSR สามารถจำแนกออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) Mandatory level : ข้อกำหนดตามกฎหมาย 2) Elementary level : ประโยชน์ทาง 3) Preemptive level : จรรยาบรรณทางธุรกิจ และ 4) Voluntary level : ความสมัครใจ หมายถึง การดำเนินธุรกิจควบคู่กับการปฏิบัติตามแนวทางของ CSR (Corporate social responsibility) ด้วยความสมัครใจ มิได้ถูกเรียกร้องจากชุมชน

3. สำหรับภาคประชาชนต้องคำนึงถึงการดำเนินวิถีชีวิต การใช้ชีวิตกับลุ่มน้ำ ต้องไม่สร้างหรือทำให้เกิดปัญหาเชิงลบต่อคุณภาพน้ำในลุ่มน้ำแม่กลองภายใต้หลักแนวคิด คุณภาพ คุณธรรม และความสุขกับการอยู่คู่ลุ่มน้ำแม่กลองสืบไป

4. สถาบันทางวัฒนธรรม ต้องดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

อาจทำในรูปของโครงการหรือกิจกรรม เช่น กำหนดเขตภัยพิบัติทางน้ำ เป็นต้น หรืออาจใช้คำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลา เตือนสติให้ประชาชนเกิดความตระหนัก เกิดความหวงแหน มองเห็นคุณค่าของลุ่มน้ำแม่กลอง แต่ทั้งนี้ก็ยังเกิดมิได้ถ้าขาดความศรัทธา ประชาชนต้องมีความศรัทธาต่อสถาบันทางวัฒนธรรม เพราะถ้าศรัทธาแล้วจะสามารถเข้าไปอยู่ในจิตใจของประชาชนได้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นจะทำให้ง่ายขึ้นต่อการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง

5. สถาบันการศึกษา ควรพัฒนาเยาวชนในการให้ความรู้ ปลูกฝังให้เยาวชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของลุ่มน้ำแม่กลอง สถาบันการศึกษาสามารถทำได้โดยการพัฒนาสอดแทรกเนื้อหาเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน รวมถึงการฝึกปฏิบัติจริง สิ่งเหล่านี้จะนำมาสู่การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองอย่างยั่งยืนสืบไป

เบญจภาคีทั้ง 5 ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองสู่ความยั่งยืน การดำเนินการจะต้องเคลื่อนตัวเชื่อมโยงร้อยรัดเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาหรือสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเดิมที่ต่างคนต่างทำเปลี่ยนมาเป็นคิดรวมกัน อันจะเป็นพลังเครือข่ายทางสังคมที่มีลักษณะคล้ายเครือข่ายในสมอง (ชัชวาล แอรมหาล้า, 2545 : หน้า 33) ดำเนินการขับเคลื่อนในรูปแบบเบญจภาคี จะนำมาสู่ความสำเร็จในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลอง 3 ประการดังนี้

1. ความรัก กลยุทธ์หรือแนวคิดทั้งหลายไม่ว่าสำเร็จได้หากบุคคลที่กระทำหรือปฏิบัติหน้าที่ปราศจากความรัก ความรักเอาชนะความเห็นแก่ตัวได้แก่ความรักในเพื่อนมนุษย์ ความรักในลุ่มน้ำแม่กลองและความยินดีที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2. ความรู้ จะเป็นส่วนสนับสนุนโอกาสสร้างความรัก ความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับลุ่มน้ำแม่กลองจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากผู้อื่นสอน จะทำให้เกิดองค์ความรู้นำไปใช้ในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองสู่ความยั่งยืน

3. ความยั่งยืน ลุ่มน้ำแม่กลองเป็นสมบัติสาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำ แต่ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำจะต้องไม่สร้างผลกระทบต่อลุ่มน้ำ สังคม และสิ่งแวดล้อม การจะนำมาสู่ความยั่งยืนของลุ่มน้ำแม่กลองต้องกระทำอย่างเป็นกระบวนการ มีระบบและกลไกในการขับเคลื่อนภายใต้กลยุธมิตร อันจะนำไปสู่ความสมดุล ภายใต้การตรวจสอบ ติดตามผลตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ดังคำว่า “มีน้ำมีชีวิต ไม่มีน้ำไม่มีชีวิต”

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการและพัฒนาลุ่มน้ำแม่กลอง ในขั้นตอนกระบวนการที่กำหนดสู่การปฏิบัตินั้น มีระบบโครงการการดำเนินงานอยู่แล้วขาดแต่เพียงการขับเคลื่อนให้บรรลุตามโครงสร้างที่กำหนด และที่สำคัญยิ่งคือการขับเคลื่อนนโยบายลุ่มน้ำแม่กลองต้องทำทั้งกระบวนการคือการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติและการติดตามประเมินผล

2. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังและต่อเนื่องทั้งในส่วนองภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน องค์กรธุรกิจเอกชน สถาบันทางวัฒนธรรม สถาบันทางการศึกษา รวมถึงสถาบันครอบครัว และต้องหันหน้าเข้าหากันทำงานในรูปแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบบบูรณาการตั้งแต่เริ่มกระบวนการคือ รวมคิด รวมวิเคราะห์ รวมตัดสินใจ ร่วมวางแผน/ปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับประโยชน์

3. เร่งปลูกฝังด้านจิตสำนึกของประชาชนอย่างกว้างขวาง ใช้สื่อทุกรูปแบบทุกวิธีที่ส่งสัญญาณไปถึงกลุ่มบุคคลทุกภาคส่วนตลอดแนวลุ่มน้ำส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้ ให้รู้ถึงปัญหาที่แท้จริงของลุ่มน้ำแม่กลองสร้างให้เกิดความตระหนัก และทำให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะสู่การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืนสืบไป

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๕

4. การอนุรักษ์กลุ่มน้ำแม่กลองต้องดำเนินการในรูปของเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเชื่อมกันตลอดแนวลุ่มน้ำตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำในรูปเบญจภาคี

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน เกิดเป็นองค์ความรู้และเป็นการพัฒนาขยายฐานองค์ความรู้ ให้กว้างขวางกว่าเดิม ผู้วิจัยจึงขอเสนอข้อเสนอแนะ ในการศึกษาค้างต่อไปตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการนำรูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืนไปใช้ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร

2. ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและตัวบ่งชี้การอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน ตลอดแนวลุ่มน้ำแม่กลอง

3. ควรทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนรูปแบบการอนุรักษ์ลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่างอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กุลวดี สุกหล้า. (2550). ความตระหนักต่อปัญหาเรื่องน้ำค่านิยมการอนุรักษ์และพฤติกรรมการใช้ น้ำของชุมชนริมน้ำแม่กลองจังหวัดราชบุรี. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- ณรงค์ ณ เชียงใหม่. (2535). มลพิษสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ลักขณา ชื่นกุล. (2551). การวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ของโครงการปรับปรุงกิจการประปาแผนหลักครั้งที่ 8 ของการประปานครหลวง. วิทยานิพนธ์ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2543). บรรยายสรุปข้อราชการจังหวัดราชบุรี. ตุลาคม 2543.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 8 ราชบุรี. (2546). รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมภาคตะวันตก พ.ศ.2546. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุรจิต ชีรเวทย์. (2545). ภูมิปัญญาท้องถิ่นแม่กลองในน้ำและลม. พิมพ์ครั้งที่ 4. สมุทรสงคราม : มูลนิธิศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์.

